

DUSZPASTERSTWA AKADEMICKIE A KULTURA NIEZALEŻNA W KOŚCIELE

W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH, ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM GÓRNEGO ŚLĄSKA

Kultura – przez malarstwo, rzeźbę, muzykę czy literaturę – była obecna w Kościele niemal od początku jego istnienia. Ubogacała nie tylko świątynie i kościelne gmachy, ale przede wszystkim pomagała wiernym zrozumieć, przeżyć i doświadczyć obecności Boga. Ta funkcja kultury nie zmieniła się od czasów wczesnochrześcijańskich aż do współczesności. Jednak w ciągu tych ponad dwudziestu wieków historii pojawiła się pewna szczególna sytuacja, która na krótki czas zmieniła charakter obecności kultury w Kościele katolickim w Polsce. Było to w latach osiemdziesiątych XX w.

Ówczesne władze komunistyczne, chcąc za wszelką cenę utrzymać swoją pozycję po powstaniu „Solidarności”, natężyły działania propagandowe i zwiększyły aktywność funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa¹. Mnożyły się więc różnego rodzaju represje: rewizje, aresztowania, procesy. W końcu władze zdecydowały się na ostateczny krok, jakim było wprowadzenie stanu wojennego oraz internowanie ludzi niewygodnych. Odpowiedzią na te działania były strajki robotnicze i coraz głośniejsze domaganie się wolności słowa, wolności religijnej i możliwości zrzeszania się w niezależnych organizacjach². Do głosów sprzeciwu wobec komunistów stopniowo zaczęły dołączać środowiska artystyczne i intelektualne, bojkotując rządowe media i instytucje kultury. „Początkowo bojkot był oparty o indywidualne i spontaniczne decyzje poszczególnych twórców. Bardzo prędko jednak porozumieli się oni między sobą. Na tajnych zebraniach i spotkaniach zabrali głos artyści cieszący się najwyższym autorytetem – i bojkot stał się sprawą całego środowiska teatralnego, objął cały kraj. Przyłączyli się do niego pisarze, naukowcy, wirtuozi, dyrygenci i inni. Bojkot dotyczył po pierwsze i przede wszystkim telewizji i radia. Rozszerzył się na produkcję filmową, a także prasę, wszelkie imprezy oficjalne, propagandowe. [...] Ludzie teatru (a także inni twórcy, intelektualiści, uczeni) uznali, że niegodne byłoby występowanie w telewizji i radiu czy korzystanie z łamów prasy, gdy cały naród ma zakneblowane usta”³.

W ten sposób rodziła się swoista kultura alternatywna⁴, niezależna, a schronienie znalazła w Kościele. Twórcy prezentowali swe dzieła w jedynej ówczesnej „przestrzeni wolności”,

¹ Por. A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 306.

² Por. D. Iwaneczko, *Opór społeczny a władza w Polsce południowo-wschodniej 1980–1989*, Warszawa 2005, s. 40.

³ K. Braun, *Teatr polski 1939–1989. Obszary wolności – obszary zniewolenia*, Warszawa 1994, s. 197.

⁴ Por. A. Paczkowski, *op. cit.*, s. 355, 360.

czyli tej, którą udostępniały kościoły i ośrodki parafialne⁵. W czasach komunistycznego zniewolenia – gdy usiłowano „wyprzeparować” z kultury motywy religijne i patriotyczne – inspirowanie i organizowanie życia kulturalnego, odwołującego się do tradycji chrześcijańskiej i narodowej, podjęły Duszpasterstwa Akademickie⁶.

Właśnie wśród młodzieży ścięrały się strefy wpływów władz komunistycznych i Kościoła katolickiego. Te pierwsze chciały kształcić młodych ludzi w duchu ideologii socjalistycznej i według materialistycznej wizji świata (czego najlepszym przykładem może być chociażby powstały w 1968 r. Uniwersytet Śląski w Katowicach, do którego władze ściągały młodych naukowców, oferując im najnowocześniejszy w tamtych czasach sprzęt i bardzo dobre warunki pracy w zamian za całkowite posłuszeństwo partii⁷). Kościół w młodzieży maturalnej i studiującej widział przyszłych katolickich inteligentów, z którymi wiązał duże nadzieje. Ta walka o rząd dusz młodej inteligencji trwała nieustannie aż do przełomu w 1989 r. Tymczasem dla samych studentów Duszpasterstwa Akademickie były swego rodzaju enklawami, w których mieli okazję doświadczyć namiastki wolności⁸.

Początki otwarcia się duszpasterstw na środowiska artystyczne (aktorskie, plastyczne czy literackie) i naukowe datują się na wiosnę po wydarzeniach marcowych 1968 r. Wtedy też Juliusz Bieniek, katowicki biskup pomocniczy, podkreślił, że jest „zrządzenie Opatrzności w tym, że młodzież wychowana przez komunistów, dzieci najbardziej prawomyślnych rodziców, biorą udział w ulicznych demonstracjach i są represjonowane przez władze”⁹. Wypadki marcowe skłoniły również Episkopat Polski do nowego spojrzenia na pracę z młodzieżą, zwłaszcza ze studentami. Uaktywniła się Komisja Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego¹⁰ pod przewodnictwem bp. Jerzego Modzelewskiego, którego w 1974 r. zastąpił bp Henryk Gulbinowicz. W 1971 r. Episkopat zatwierdził nowy Statut Duszpasterstwa Akademickiego. Władze kościelne zwróciły w nim uwagę na społeczny charakter posługi Kościoła w środowisku akademickim. Uczestnicy I Synodu Diecezji Katowickiej, który odbywał się w latach 1972–1975, podkreślając specyfikę środowiska studenckiego, uznali, że: „[Młodzież] szuka rozwiązania swoich problemów egzystencjalnych. Dobrze jest, jeśli znajduje oparcie w środowisku duszpasterza akademickiego lub kolegów i koleżanek z tym środowiskiem związanych”¹¹. Duszpasterze akademicy szybko dostrzegli w tym szansę na rozwój ośrodków akademickich. Drzwi świątyn

⁵ Por. W.A. Niewęglowski, *Nowe przymierze Kościoła i środowisk twórczych w Polsce w latach 1964–1996*, Warszawa 1997, s. 115.

⁶ M. Szumowski, *Duszpasterstwo Akademickie w archidiecezji warszawskiej w latach 1928–1992*, Warszawa 2000, s. 123.

⁷ Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947–1992*, Katowice 2007, s. 42.

⁸ M. Przybysz, *Wyspy wolności. Duszpasterstwo Akademickie w Łodzi 1945–1989*, Łódź 2008, s. 7.

⁹ Zob. J. Żaryn, *Biskupi wobec „marcowej” młodzieży*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2008, nr 3 (86), s. 17.

¹⁰ Komisja ds. Duszpasterstwa Akademickiego została powołana przez Konferencję Episkopatu Polski 9 V 1953 r. W tym samym dniu władze kościelne zatwierdziły „Wytyczne Episkopatu dla Duszpasterstwa Akademickiego”, w których zobowiązały biskupów lokalnych do powołania we wszystkich miastach akademickich duszpasterzy do pracy ze studentami. Por. S.A. Bogaczewicz, K. Jarkiewicz, *Duszpasterstwo akademickie w Polsce po II wojnie światowej*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2001, nr 10, s. 43.

¹¹ Por. S. Puchała, *40-lecie duszpasterstwa akademickiego w Katowicach*, „Katowickie Wiadomości Diecezjalne” 1987, nr 7, s. 324.

Fot. Z. Galicki

Koncert podczas „Sacrosongu”, Kraków-Mistrzejowice 1984 r.

otworzyły się więc na dyskusje światopoglądowe. Studenci masowo zaczęli brać udział w wykładach, odczytach, prelekcjach, rekolekcjach itp. W ośrodkach DA coraz częściej pojawiali się pisarze, ludzie teatru i filmu, by tam prezentować swój dorobek, który był kwestionowany przez władze¹². W ten sposób na nowo rozkwitła symbioza Kościoła i kultury.

Na nowo, ponieważ już znacznie wcześniej istniały kontakty artystów z Kościołem. Jedną z pierwszych inicjatyw kościelnych, do której zaproszono zarówno młodzież, jak i twórców muzyki i poezji, był „Sacrosong”, czyli festiwal piosenki religijnej zorganizowany po raz pierwszy w 1969 r. przez ks. Jana Palusińskiego w Łodzi. Festiwal został objęty patronatem Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego i protektoratem kard. Karola Wojtyły. Przez dziesięć lat „Sacrosong” odbywał się kolejno w różnych miastach Polski, m.in. w Krakowie, we Wrocławiu, w Katowicach i Toruniu. W 1974 r. przywędrował do Warszawy. Owocem warszawskiej edycji festiwalu była inicjatywa zorganizowania pierwszego Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej. Odbył się on między 20 a 27 kwietnia 1975 r. i obejmował aż piętnaście imprez artystycznych w pięciu kościołach Warszawy. Głównym organizatorem imprezy był ks. Tadeusz Uszyński¹³ – ówczesny rektor kościoła akademickiego św. Anny w Warszawie. W prace związane z realizacją tego projektu zaangażowali się także inni duszpasterze akademiccy, m.in. ks. Wiesław Niewęglowski¹⁴, również duszpasterz akademicki w kościele św. Anny w latach 1974–1982¹⁵.

Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej dały możliwość bliższych kontaktów twórców z Kościołem. Wielu z nich zapragnęło tę więź podtrzymać. Ksiądz Niewęglowski podjął się organizowania comiesięcznych spotkań artystów w kościele akademickim św. Anny w Warszawie. Do pierwszego z nich doszło w październiku 1978 r.; tym samym powstała pierwsza struktura przyszłego Duszpasterstwa Środowisk Twórczych. Według szacunków, do końca 1981 r. DŚT obejmowało swoją postugą około ośmiuset twórców¹⁶.

Po wprowadzeniu stanu wojennego władze zawiesiły życie kulturalne w Polsce. Zamknięto teatry i sale koncertowe, redakcje pism i wydawnictwa; zawieszono, a następnie rozwiązano różne stowarzyszenia. Władze PRL, wypowiadając wojnę społeczeństwu, rozpoczęły walkę także ze środowiskami twórczymi. W tej sytuacji instytucje Kościoła stały się naturalnym schronieniem i wsparciem dla całego społeczeństwa¹⁷. Ośrodki DA dały możliwość i szansę

¹² S.A. Bogaczewicz, K. Jarkiewicz, *op. cit.*, s. 44.

¹³ Ks. Tadeusz Uszyński (1929–2001), kapłan diecezji warszawskiej. Święcenia kapłańskie przyjął w 1955 r. Wieloletni duszpasterz akademicki i rektor kościoła akademickiego św. Anny w Warszawie, organizator pieszych pielgrzymek na Jasną Górę, moderator Federacji Sodalitacji Mariańskich w Polsce, kapelan weteranów kawalerii i artylerii konnej Wojska Polskiego oraz duszpasterstwa byłych więźniów obozów i więzień II wojny światowej. Por. www.ekai.pl (dostęp: czerwiec 2010 r.).

¹⁴ Ks. Wiesław Aleksander Niewęglowski (ur. 1941 r.), kapłan diecezji warszawskiej. Święcenia kapłańskie przyjął w 1970 r. W latach 1974–1982 duszpasterz akademicki w kościele św. Anny w Warszawie. Współtwórca Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, krajowy duszpasterz środowisk twórczych, rektor kościoła środowisk twórczych św. Brata Alberta w Warszawie. Członek Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich i Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji...*, s. 101.

¹⁵ Por. Ks. W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 76–77; M. Szumowski, *op. cit.*, s. 103–108; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 101.

¹⁶ Por. Ks. W.A. Niewęglowski, *op. cit.*, s. 90, 96.

¹⁷ *Ibidem*, s. 112–113; E. Frankowski, *Od społeczeństwa totalitarnego do obywatelskiego (doświadczenia stalowowlowskie)*, Warszawa – Stalowa Wola 2007, s. 18–19.

przedstawienia swojej twórczości szerszej publiczności wielu aktorom, literatom, plastynom czy naukowcom. Coraz częściej w ośrodkach DA w całym kraju organizowano spotkania z artystami, spektakle teatralne, wieczorki poezji, koncerty, wystawy plastyczne i fotograficzne, wykłady o różnej tematyce. Duszpasterstwa Akademickie przyłączały się także do organizacji wielu imprez, których głównymi inicjatorami były np. miejscowe Duszpasterstwa Środowisk Twórczych, Kluby Inteligencji Katolickiej czy Muzea Diecezjalne bądź Archidiecezjalne. Głośne nazwiska i wielkie kulturalne wydarzenia przyciągały z kolei coraz więcej studentów, ale nie tylko. Na spotkania organizowane przez ośrodki DA przychodzili maturzyści, robotnicy, pracownicy naukowcy wyższych uczelni, a także inni artyści i twórcy¹⁸.

Inicjatyw i ośrodków zaangażowanych w ich organizację było tak wiele, że nie sposób wszystkich wymienić. Oczywiście, na czoło wysuwają się Warszawa i Kraków – miasta, w których nie tylko prężnie działały ośrodki DA, ale także w których większa część polskich artystów i twórców pracowała i mieszkała na co dzień. Stąd też pojawienie się ich nazwisk na plakatach informujących o wydarzeniach kulturalnych było niemal czymś naturalnym i nie budziło tak żywego zainteresowania jak w przypadku mniejszych miejscowości i ośrodków akademickich. Tu nierzadko duszpasterze akademicy musieli wykazać się dużo większą pomysłowością i zaangażowaniem, by sprowadzić do siebie wielkich twórców kultury.

Z powodu stałego „zainteresowania” Służby Bezpieczeństwa, każda tego typu inicjatywa wiązała się również z wielkim ryzykiem. Zdarzały się przypadki, że zaplanowane i dopięte na ostatni guzik spotkania w ośrodku DA ze znanymi osobami ze świata nauki, polityki czy kultury nie dochodziły do skutku. Tak było na przykład w Katowicach w styczniu 1984 r., kiedy to funkcjonariusze SB aresztowali red. Tadeusza Mazowieckiego z Warszawy, który jechał na spotkanie do Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa Akademickiego w krypcie katowickiej katedry Chrystusa Króla. Wykładowca został zatrzymany w pociągu i umieszczony w areszcie śledczym w Sosnowcu. Zwolniono go dopiero dzień później, a jak stwierdził: „Przy zwolnieniu przeproszono mnie i wyjaśniono, że zaszło nieporozumienie”¹⁹.

Ośrodek DA w Katowicach²⁰ – niewielki, jeśli zestawzić go z tymi w Krakowie czy Warszawie – jest dobrym przykładem obrazującym „zainstalowanie” się kultury niezależnej przy Kościele. Mimo specyficznego charakteru tego terenu – przeważająca większość mieszkańców miała pochodzenie robotnicze i chłopskie, a wyższe uczelnie były stosunkowo młode²¹ – do DA udało się wprowadzić wiele inicjatyw kulturalnych różnego typu. Odbywały się cykliczne wykłady i sesje naukowe, aktorzy scen śląskich i warszawskich wystawiali swoje spektakle, wielu plastyków i fotografików prezentowało własne prace, a liczne koncerty, wieczorki poezji czy emisje filmów ściągały wielką widownię.

¹⁸ Por. E. Małachowska, *Działania aparatu bezpieczeństwa wobec Duszpasterstwa Akademickiego w diecezji katowickiej w latach 70* (w druku).

¹⁹ Por. Ks. J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 584–585; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 158.

²⁰ Centralny Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego w krypcie katedry Chrystusa Króla w Katowicach w interesującym nas okresie lat osiemdziesiątych patronował 37 mniejszym ośrodkom DA rozsiętym po parafiach w wielu miastach na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim, zob. S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 192–198.

²¹ Akademia Ekonomiczna im. Karola Adameckiego powstała w 1936 r., Politechnika Śląska – w 1945 r., Śląski Uniwersytet Medyczny – w 1945 r., Akademia Sztuk Pięknych – w 1947 r., Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego – w 1948 r., Uniwersytet Śląski – w 1968 r., Akademia Wychowania Fizycznego – w 1970 r.

Warto w tym miejscu przybliżyć kilka szczególnych inicjatyw, które wyrastając z Duszpasterstwa Akademickiego, na kilka następnych lat wpisały się w kulturalny pejzaż Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego.

Po wielu latach starań 23 października 1980 r. w Katowicach powstał Klub Inteligencji Katolickiej. Współdziałał w jego założeniu miał ks. Oskar Thomas²² – ówczesny diecezjalny duszpasterz akademicki w Katowicach i późniejszy kapelan Klubu²³. Od tej pory DA i KIK ściśle współpracowały przy organizacji różnych imprez kulturalnych na tym terenie. Przykładowo między 19 a 26 maja 1985 r. zorganizowano II Tydzień Kultury Chrześcijańskiej²⁴ pod hasłem „Będziecie moimi świadkami”. Wzięło w nim udział wielu wybitnych twórców nauki i kultury. Bardzo obszerny i bogaty program tego tygodnia obejmował aż kilkadziesiąt różnorodnych imprez, m.in. dziesięć wystaw malarstwa, grafiki i architektury, czternaście spektakli teatralnych i dwadzieścia koncertów. Zostały one ujęte w następujące cykle: muzyka, literatura, teatr, film, wystawy, wykłady z historii i podejmujące zagadnienia społeczno-moralne. Dzięki takiemu rozmachowi II TKCh stał się wydarzeniem kulturalnym w całej diecezji. Kolejne Tygodnie odbyły się w latach: 1986 (9–16 listopada), 1987 (7–15 listopada), 1988 (5–13 listopada), 1989 (14–22 października). Wpisały się one na trwałe w życie kulturalne regionu katowickiego. Za przykładem Katowic poszły ośrodki lokalne, a nawet poszczególne parafie²⁵.

Innym owocem ścisłej współpracy DA i katowickiego KIK były m.in. seminaria naukowe i sesje. Warto wspomnieć o sympozjum naukowym poświęconym encyklice Jana Pawła II *Laborem exercens*, które odbyło się 4 i 5 maja 1984 r. w salach wykładowych w gmachu Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach. Wzięli w nim udział m.in. prof. Tadeusz Zieliński z Uniwersytetu Jagiellońskiego, doc. Józef Wątorski z Akademii Ekonomicznej w Katowicach i doc. Walerian Pańko z Uniwersytetu Śląskiego. Sesja stała się wielkim wydarzeniem w środowisku akademickim Katowic i dała początek swoistej tradycji, by co roku w maju organizować podobne sympozja naukowe poświęcone nauce społecznej Kościoła²⁶. Z kolei w piątą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w Polsce zorganizowano sympozjum „Przemiany w kulturze i świadomości społecznej w Polsce 1981–1986”. Wśród zaproszonych

²² Ks. Oskar Thomas (1940–1984), kapłan diecezji katowickiej. Święcenia kapłańskie przyjął w 1966 r. Wieloletni duszpasterz akademicki, najpierw w parafii św. Barbary w Chorzowie, a następnie św. Antoniego w Rybniku. W 1977 r. objął funkcję diecezjalnego duszpasterza akademickiego i został rektorem kościoła akademickiego w krypcie katedry Chrystusa Króla w Katowicach. Współzałożyciel Biskupiego Komitetu Pomocy Uwięzionym i Internowanym w Katowicach. Por. *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. Ks. J. Myszor, Katowice 2009, s. 417–418.

²³ Archiwum Klubu Inteligencji Katolickiej w Katowicach, Uchwała powołująca Klub Inteligencji Katolickiej w Katowicach z 23 X 1980 r., b.p. Por. także: Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 584; H. Dutkiewicz, *Z dziejów Klubu Inteligencji Katolickiej w Katowicach (1980–1994)* [w:] *Kościół śląski wspólnota misyjna*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Katowice 1995, s. 263.

²⁴ Pierwszy Tydzień Kultury Religijnej w diecezji katowickiej odbył się już w listopadzie 1976 r. Jednak mimo dużego zainteresowania i wysokiej oceny tego wydarzenia, nie udało się w następnych latach zorganizować kolejnych edycji tej imprezy. Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 167–168.

²⁵ Por. Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 585; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 169, Archiwum Duszpasterstwa Akademickiego w Katowicach, Kronika DA, Programy Tygodni Kultury Chrześcijańskiej z 1987, 1988 i 1989 r.

²⁶ Por. Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 587; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 158–159.

gości byli m.in.: red. Andrzej Szczypiorski, bp Władysław Miziołek, ks. Wiesław A. Niewęglowski, red. Tadeusz Mazowiecki, ks. Jerzy Myszor²⁷. Dwa lata później, w ramach I Kongresu Eucharystycznego w Katowicach odbyła się sesja społeczna na temat udziału katolików świeckich w życiu publicznym. Wzięli w niej udział wybitni przedstawiciele środowisk katolickich z całej Polski, którzy po wyborach w 1989 r. zasiedli w ławach poselskich, m.in. prof. Andrzej Stelmachowski, prof. August Chełkowski i Andrzej Wielowieyski²⁸.

Kolejne dwa sympozja zorganizowano w czterdziestolecie Duszpasterstwa Akademickiego na Górnym Śląsku. Pierwsze odbyło się 10 i 11 października 1987 r. pod hasłem „Człowiek z człowiekiem” i poświęcone było psychologii komunikacji. Drugie (23–25 października 1987 r.) było bezpośrednio związane z obchodzoną rocznicą i zatytułowane je „Historia katowickiego duszpasterstwa akademickiego i tworzenia się środowiska akademickiego na Górnym Śląsku”. Do wzięcia udziału w sesji organizatorzy zaprosili m.in. świadków i uczestników powstawania uczelni na tym terenie, a także absolwentów i studentów. Do czasu wyborów sejmowych w czerwcu 1989 r., które zapoczątkowały w kraju przemiany ustrojowe, DA zorganizowało jeszcze trzy kolejne sesje: 20 i 21 stycznia 1989 r. odbyło się sympozjum na temat „Model Szkoły Wyższej, problemy środowiska akademickiego”; spotkanie 11 kwietnia 1989 r. poświęcono moralnej odpowiedzialności za rozwój życia społecznego na podstawie encykliki papieskiej *Sollicitudo rei socialis*; 26 i 27 maja 1989 r. zorganizowano sesję pod hasłem „Wartość regionalności”²⁹.

Po zniesieniu stanu wojennego w Polsce powrócono do organizowania wykładów w kosciiele akademickim. Wcześniej odbywały się one raz w miesiącu po niedzielnej Mszy św. dla studentów, teraz tradycją stały się cotygodniowe środowe wykłady. Zapraszano na nie wykładowców z różnych ośrodków akademickich w kraju – ludzi znanych, cenionych, o dużym autorytecie moralnym i naukowym. Wśród nich znaleźli się m.in.: red. Józefa Hennelowa, red. Tadeusz Mazowiecki, red. Andrzej Wielowieyski, ks. prof. Józef Życiński, red. Stefan Wilkanowicz, o. dr Jacek Salij, Wiktor Woroszyński, mec. Władysław Siła-Nowicki³⁰.

Warto kilka słów poświęcić zjawisku, jakim był „Śląski Sacrosong” – Diecezjalny Festiwal Piosenki Religijnej. Pierwsza edycja tej imprezy odbyła się w 1981 r. na polecenie bp. Herberta Bednorza, ordynariusza diecezji katowickiej. Organizacji festiwalu, który był odpowiedzią na kilka wcześniejszych nieudanych prób zorganizowania kolejnej ogólnopolskiej edycji festiwalu „Sacrosong” w Katowicach, podjął się ks. Stanisław Puchała, ówczesny diecezjalny duszpasterz akademicki. W pierwszym „Śląskim Sacrosongu” wzięło udział około dwudziestu zespołów muzyczno-wokalnych. Kolejne edycje odbywały się przez następne dziesięć lat. Każdego roku na scenach występowało od trzydziestu do czterdziestu zespołów młodzieżowych, dziecięcych i solistów³¹.

Inną ciekawą inicjatywą był I Ogólnopolski Konkurs Grafiki pod hasłem „Wobec Wartości”, który odbył się w maju 1986 r. Przy organizacji tej imprezy katowickie DA podjęło

²⁷ Por. Z. Woźniak, *Przemiany w kulturze i świadomości społecznej*, „Tygodnik Powszechny” 1987, nr 11, s. 7–8.

²⁸ Por. Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 587; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 160.

²⁹ Por. Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 587; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 158–165.

³⁰ *Ibidem*, s. 157–158, 254–256.

³¹ *Ibidem*, s. 168; Ks. J. Myszor, *op. cit.*, s. 586.

współpracę z Muzeum Diecezjalnym w Katowicach. Ideę konkursu ukształtowało środowisko artystyczne skupione wokół Galerii Sztuki Współczesnej Fra Angelico stanowiącej aneks wystawienniczy Muzeum Diecezjalnego w Katowicach. Była ona efektem integracji środowisk artystycznych z istniejącymi przy Kościele ośrodkami kultury niezależnej. Jednym z nich było Muzeum Diecezjalne w Katowicach. Szeroka formuła biennale dawała artystom różnej proweniencji możliwość konfrontacji w klimacie pełnej wolności artystycznej. Warto podkreślić, że autorem pierwszych czterech plakatów reklamujących biennale był Roman Kalarus – artysta plastyk, nauczyciel akademicki katowickiego Wydziału Grafiki krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych³². Pierwszy, z 1986 r., ukazywał wizerunek Ukrzyżowanego wpisany w twarz człowieka; następny, z 1988 r. – trzy gdańskie krzyże; w 1990 r. – Chrystusa rzucającego cień w formie krzyża, ugiętego pod ciężarem drabiny; w 1992 r. – palącą się flagę narodową³³.

W latach osiemdziesiątych DA diecezji katowickiej organizowało wiele innych imprez o różnym zasięgu. Na uwagę zasługują tu m.in. odbywające się w 1986 i 1987 r. Duszpasterskie Konfrontacje, czyli tygodniowe imprezy organizowane przy współudziale alumnów Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach. Na ich program składały się wykłady, spotkania z interesującymi ludźmi, koncerty, filmy, spektakle teatralne i wieczory poezji. Odbywały się one w ośrodku DA, w kościele akademickim oraz w auli seminarium duchownego³⁴. Znacznie wcześniej, bo w styczniu 1984 r. odbyło się pierwsze z comiesięcznych spotkań w ramach Seminarium Interdyscyplinarnego Duszpasterstwa Akademickiego. Była to inicjatywa młodych pracowników naukowych, którzy w tej formie znaleźli sposób na wymianę myśli i poszerzenie horyzontów. W gronie uczestników znaleźli się przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych – filozofii, fizyki, matematyki, prawa, historii, filologii czy teologii. Między innymi był to Bogdan Dembiński z wykładem „Heidegger i koło hermeneutyczne, czyli czy można uprawiać filozofię w sposób niesprzeczny?”; ks. Józef Życiński – „Język a rzeczywistość”; Ryszard Mańka – „Deterministyczna i indeterministyczna interpretacja mechaniki kwantowej”³⁵. Spotkania naukowców w ramach Seminarium Interdyscyplinarnego były pod ścisłą obserwacją SB. Już 19 marca 1984 r. Wydział III-1 katowickiej SB, zajmujący się zwalczaniem nielegalnych inicjatyw w środowisku akademickim, wszczął sprawę operacyjnego rozpracowania o krypt. „Teolog”. Jej celem była m.in. „neutralizacja” seminarium, uniemożliwienie rozprzestrzeniania tzw. wrogich treści wśród studentów oraz zebranie materiałów, które mogłyby stanowić podstawę do wszczęcia postępowania sądowego przeciw uczestnikom spotkań. Jesienią 1985 r. członkowie seminarium byli wzywani do siedziby SB na „rozmowy ostrzegawcze”. Funkcjonariuszom SB wydawało się, że ich działania przyniosły zamierzony skutek i 5 lutego 1987 r. sprawę „Teolog” zakończono. Jednak tryumf okazał się przedwczesny, ponieważ zajęcia trwały nadal, czego przykładem może być wspomniana już sesja „Człowiek z człowiekiem”, która inaugurowała kolejny rok cyklu wykładów w ramach Seminarium Interdyscyplinarnego³⁶.

³² Roman Kalarus był także autorem plakatów, które stanowiły stały element wystroju gabloty informacyjnej przed kościołem akademickim w Katowicach. Prace, inspirowane tekstami biblijnymi, pojawiały się w gablocie na początku kolejnych okresów liturgicznych i wzbudzały duże zainteresowanie uczestników spotkań DA; S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 171.

³³ Strona internetowa: www.muzeum.archidiecezja.katowice.pl (dostęp: czerwiec 2010 r.).

³⁴ Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 170.

³⁵ *Ibidem*, s. 147–148, 256.

³⁶ Por. A. Dziuba, „Wywrotowcy” z katedralnej krypty, „Niezależna Gazeta Polska” 2008, nr 6, s. V–VI.

Duszpasterstwo Akademickie organizowało bądź współorganizowało wiele imprez. Wymienię tylko kilka tych najważniejszych i cieszących się największym zainteresowaniem:

– „Co Jasnej bronisz Częstochowy. W hołdzie Jasnogórskiej Pani” – spektakl teatralny w wykonaniu aktorów śląskich, alumnów i księży, który odbył się w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach 23 października 1983 r.;

– „Medytacje Dnia Zadusznego” – teksty poetyckie i rozważania w wykonaniu aktorów scen śląskich – spotkania odbywały się m.in. 2 listopada 1983 i 1985 r.;

– „Ojców pienia” – wieczór poezji i pieśni polskich powstań narodowych w wykonaniu Piotra Szczepanika 11 grudnia 1983 r.;

– „Nie lękajcie się” – spektakl w wykonaniu aktorów scen krakowskich działających u oo. karmelitów na Piasku, 30 stycznia 1984 r.;

– Spektakl o Rafale Kalinowskim w wykonaniu aktorów Teatru Powszechnego z Warszawy 14 maja 1984 r.;

– Spektakl poetycki w wykonaniu aktorów Mieczysława Voita i Barbary Horawianki 21 października 1984 r.;

– „Matka, Ojczyzna, Maryja” – program poetycki przygotowany i wykonany przez aktorów scen warszawskich Annę Nehrebecką i Aleksandrę Dmochowską 4 listopada 1984 r.;

– „Ojczyzno moja” – wystawa fotografii autorstwa Adama Bujaka 1–16 grudnia 1984 r.;

– „Tryptyk Maryjny” – program przygotowany i wykonany przez Halinę Mikołajską 17 lutego 1985 r.;

– „O taką noc prosimy” – spektakl poetycki przygotowany i wykonany przez aktorów scen warszawskich 17 marca 1985 r.;

– „Maryjo, Tyś naszą nadzieją” – spektakl poetycki w wykonaniu aktorów warszawskich: Krystyny Królikiewicz, Piotra Garlickiego i Wiesława Dziuby 19 maja 1985 r.;

– Spotkanie z Jackiem Fedorowiczem – monolog i wystawa grafik 2 marca 1986 r.;

– „Brat naszego Boga” – spektakl w wykonaniu aktorów warszawskich: Jerzego Zelnika, Piotra Machalicy, Andrzeja Piszczatowskiego, Zygmunta Sierakowskiego 3 marca 1986 r.;

– „Apokalipsa” wg św. Jana w wykonaniu Danuty Michałowskiej 20 kwietnia 1986 r.;

– „Modlitwa przeciw rozpacz” – spektakl poświęcony pamięci ks. Jerzego Popiełuszki w wykonaniu aktorów scen warszawskich: Zygmunta Sierakowskiego, Macieja Szarego, Kazimierza Wysoty, Andrzeja Piszczatowskiego, Tadeusza Machulskiego 8 listopada 1987 r.;

– Wieczór Miłosza i Brylla w wykonaniu Krzysztofa Kolbergera 7 lutego 1988 r.³⁷

Swoje spektakle prezentowała także młodzież skupiona wokół Śląskiej Sceny Słowa Polskiego – grupy stworzonej i prowadzonej przez prof. Jerzego Wuttke, nauczyciela akademickiego z Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach. Studenci powoływali własne zespoły teatralne, muzyczno-instrumentalne i wokalne, np. wysoko oceniany przez widzów Kabaret DA. Owocem tego rodzaju aktywności był m.in. przegląd Akademickiej Sceny Teatralnej, który odbył się na przełomie lutego i marca 1985 r. w Katowicach. Impreza ta stała się okazją do przeglądu propozycji scen akademickich w Polsce. W ciągu czterech dni siedem teatrów przedstawiło dziesięć spektakli. Prezentowano teatr absurdu, groteski, scenę poetycką, a także teatr w roli świadka³⁸.

Poza wspomnianymi inicjatywami studenci organizowali także dyskusyjne kluby filmowe oraz wydawali gazetkę duszpasterstwa akademickiego „Ty”.

³⁷ Na podstawie: S. Puchała, *Duszpasterstwo Akademickie w diecezji katowickiej...*, s. 171–174.

³⁸ Zob. A. Witalis, *Akademicka Scena Teatralna w Katowicach*, „Tygodnik Powszechny” 1985, nr 18.

Współistnienie kultury niezależnej i Duszpasterstwa Akademickiego wyglądało podobnie w całym kraju. Oczywiście, różna była częstotliwość, zasięg i ranga tych inicjatyw. Pojawienie się imprez kulturalnych w DA niosło za sobą korzyści nie tylko dla artystów, którzy znaleźli tutaj miejsce i otrzymali szansę pokazania siebie i swojej twórczości. Ośrodki Duszpasterstwa Akademickiego, dzięki pojawieniu się głośnych nazwisk i wielkim wydarzeniom kulturalnym, zyskały nowe grono zwolenników i przyciągnęły znacznie większą liczbę uczestników spotkań. Również lokalne społeczeństwo otrzymało niespotykaną do tej pory szansę zetknięcia się, często po raz pierwszy, z różnymi dziedzinami kultury.

Fot. P. Życieński

Wystawa „Znak Krzyża”, Warszawa – Żytnia 1983 r.